

Jätetty 1.2.1950

11

Pronssikautisten hautaraunioiden tarkastus^{ja erään} tutkiminen
Sauvon pitäjän Ristniemen kylän alueella ja erään
raunio tutkiminen mainitun kylän Pellonpäässä (Nie-
minen). Tutkimukset suoritettu 22 - 28 syyskuuta ja
7 - 12 lokakuuta 1949.

Kertomukseen kuuluu 1 topografikartta, 2 piirrettyä kart-
taa, 1 profiilikartta ja valokuvat, levyn numerot 15357-68.

Muinaistieteellisen toimikunnan tietoon tuli helmik. 17 p:nä
1949, että Sauvon pitäjän Ristniemen kylässä Yliristniemen talon
maalla oli hävitetty hiidenkiukaiksi arveltuja kiviraunioita.
Samana päivänä esih. osaston toimeksiannosta poliisikonstaapeli
Kosti Hongisto suoritti paikalla kuulusteluja todeten vahinkoa
tapahtuneen. 9.7. allekirjoittanut kävi yhdessä Sauvon piirin
nimismiehen kanssa paikalla, jolloin sovittiin, että vahingonte-
kijät Lounais-Suomen Sähköyhtiö ja Yliristniemen tila, työllä o-
sittain korvaavat tekemänsä vahingon. Totesimme myös nimismiehen
kanssa, että vahingonteko ei ollut tahallista, vaan tietämättö-
myydestä johtuva. Näin ollen oli kohtuullista, että työ suori-
tettaisiin aikana, jolloin siitä olisi varsinaisille maanviljelys-
töille vähemmän haittaa eli toisinsanoen myöhään syksyllä. Tar-
kastuksen yhteydessä todetut rauniot ja niiden kuntoa koskevat
seikat luetellaan tämän kertomuksen lopussa. Palstatilallisen
Reino Niemisen piha piiriin kuuluva raunio n:o 4 todettiin ole-
van siksi uhkaavassa asemassa, että sen tutkiminen näytti välttä-
mättömältä. Varsin omalaatuinen tilanne oli raunio 11:n suhteen,
joka sijaitsee ns. Alhon pellon eteläpuolella korkean kallion
päällä. Keskelle rauniota oli suurista laakakivistä (paasikivis-
tä?) tehty Yliristniemen - Kotikylän ja Ylistaron talojen raja-

pyykki. Siinä mainitut laakakivet muodostavat viisaripyökin. Kivet olivat hyvin sammaloituneet eikä kukaan paikalla muistanut enää pyykityksen ikää. Maanmittaushallituksessa asiaa sittemmin tiedustellessani arveltiin, että pyykitys on voinut tapahtua jo Ruotsin vallan aikana. Maanmittaushallitus ilmoitti, että vaikka tämäntapainen pyykitys onkin vastoin muinaismuistolakia, on Muinaistieteellisen toimikunnan itse kustannettava uusi pyykitys. On selvää, että näin on tehtävä, sillä rajapyökin laakakivet todellakin voivat ainakin etäältä katsoen antaa sen käsityksen, että ne ovat paasiarkun osia. Työ, joka on annettava Turun ja Porin läänin maanmittauskonttorin tehtäväksi oli käytännöllisistä syistä jätettävä vuoteen 1950.

Saavuini myöhään illalla 21.9. Paimioon. Seuraavana aamuna tapasin Lounais-Suomen Sähköyhtiön isännöitsijän evl.v. Schrowen, joka suhtautui avuliaasti esitykseeni. Sain korvaukseksi sähkömiesten tekemistä vahingoista yhtiöltä käyttööni 1 päiväksi 3 miestä ja kuorma-auton sekä vielä yhdeksi päiväksi 3 miestä. Työt päästiin aloittamaan aamulla 23.9. Yliristniemen talosta sain yhden miehen.

Työ kohdistettiin heti Reino Niemisen pihapiirissä olevan raunion (n:o 4) tutkimiseen. Tämä raunio sijaitsee kalliotasanteella, n. 35 nykyisestä päärakennuksesta koilliseen ja n. 50 m navetasta miltei itään. Varsinaisesta pihasta kallio nousee verratien jyrkästi. Se oli muuttanut jonkun verran alkuperäistä muotoaan, sillä pinnasta oli louhittu graniittilaakoja rakennustöihin, niin että aivan raunion viereen oli muodostunut yli $\frac{1}{2}$ m korkuinen kalliokynnys. Raunion reunakin oli vahingoittunut. Vain kymmenisen m. raunion itäisellä puolella oli useiden m. korkuinen kalliojyrkäne, josta oli kuutiometrittäin louhittu kiviä, joten kalliojyrkäne oli muinoin ollut lähempänä rauniota. Jyrkänteen päällä oli erinomainen valokuvauspaikka. Raunio näytti olevan muodoltaan

2.

epämääräisen pyöreä ja läpimitoiltaan alun toistakymmentä metriä. Eteläpuoleiseen reunaan sähkömiehet olivat tehneet pahanlaisen loven, jättäen kuitenkin, järeät reunakiviltä vaikuttavat kivet paikoilleen. Raunio oli muutenkin varsin pahassa kunnossa. Päälle oli kasattu ammuttua kiveä ja betoonin lohkareita monien kymmenienkin cm:n paksuudelta. Niiden poistamiseen kului usean tunnin työ. Poistamisen jälkeen raunion vanha pinta kellaristuneista sammaleista j.n.e. päätellen oli sittenkin säilynyt laajalti varsin hyvin. Harmillisinta haittaa tuottivat lasinsirpaleet ja muukin jätetavara, jota paikalta kerättiin kenties hevoskuorman verran. Koska raunio oli ajateltu hävitettäväksi, ajettiin pintapunnituksen jälkeen sen pinnasta autokuormallinen päänkokoisia ja miehennostannaisia kiviä pahoin revityn raunio n:o 6:n paikkaamiseksi. Lauantaina 24.9 päästiin varsinaiseen purkamistyöhön käsiksi. Sitä ei tarvittu kauaakaan tehdä, kun selvisi, että raunion pohjarakenteet olivat sittenkin harvinaisen hyvin säilyneet. Reunassa oli kivikehä, jonka läpimitta vaihteli erikohdista mitaten n. 10 ja vajaa 11:n m:n välillä. Käytetty kiviaines oli sekalaista, paljon oli ohuita laakoja, mutta myös vain useamman miehen voimin liikuteltavia järkäleitä. Täten reunakiveyksen kivien keskinäiset korkeussuhteet olivat vaihtelevia. Sitä vastoin itse reunaviiva oli koetettu saada siistiksi. Pitkät sivut olivat säännöllisesti ulospäin, hyvin usein kivet kallistuivat tai olivat kiiloin tahallisesti kallistetut sisäänpäin. Erittäin hausalla tavalla olivat kallion pintaa vastaan kiiloin kallistetut ruuduissa D5-E5 olevat 4 perättäistä kiveä. Valitettavasti tästä yksityiskohdasta otettu valokuva epäonnistui. Yleensä koko reunakiveyksestä on sanottava, että se oli monin paikoin niin huolella tehty, että se tyydytti täysin nykyajan amattikivimiesten vaatimukset, kuten tutkimusten aikana saatoin paikallakäyneiden lu-

kuisien katsojien joukosta kuulla. Reunakivien erilaisista korkeussuhteista ja ennenkaikkea kivien sisäänpäin kallistumisesta voi päätellä raunion ulkokehän olleen varsinaisen kivipakkauksen peitossa, niin että vain kivien ulkosivut ovat tarkoitetut näkymään ja markkeeraamaan varsinaista reunaa. Kehä ei ollut enää täydellinen, sillä eteläisestä puolesta oli kolmesta kohdin viety kiveä. Sensijaan on ruutujen E4-4 ja F4-5 yhtymäkohdasta puuttuva reunakivi ehkä rakennettaessa jäänyt asettamatta. Tällä kohtaa on kalliossa n. 10 cm korkuinen, reunaa vastaan miltei kohtisuora kynnyks. Ulkorenkkaan sisäpuolelta paljastui toinen kehä. Se oli paljon huolimattomammin tehty. Myöskään ei kehiä ole sijoitettu konsentrisiksi. Tämän vlikehän läpimitta vaihteli 8-9 m:n paikoilla. Pohjoispuolella kehäin väli saattoi olla lähes 1 m, mutta suoraan etelässä jopa tangeerata toisiaan. Sisimpänä oli epämuotoinen "kehä", joka oli tehty osittain varsin kookkaistakin järkäleistä paitsi pohjoispuolisessa päässä. Erikoista oli, että sisärakennelmaan oli kivet asetettu kaksi rinnan. Jos ulko- ja välikehä eivät olleet konsentroidut, niin sitä vähemmän on näin ollut laita sisimmän rakennelman suhde muihin. Sisärakennelman ulkomitat ovat n. 6,5 x 5 m. Sen sisään jää alue jonka mitat ovat n. 3 x 4 m. Sisärakennelma tangeerasi eteläpäästään välikehää, mutta muualla saattoi matka välikehään olla 1-1,5 metriäkin. Kuten ristipunnituksista (merkintä kartassa puna- musta) ja niiden mukaan tehdyistä profiileista näkyy, raunion suurin paksuus keskellä on ollut ainakin 120-130 cm. Se on verraten suuri raunion vähäiseen läpimittaan nähden. Kiviaines, jota oli käytetty raunion täytteeksi oli hyvin sekalaista nyrkinkokoisista aina miehennostannaista suurempiin. Tuli kaivausten aikana ehdottomasti mieleen, että rauniota ovat olleet kyhäämässä kaikki ikäluokat pienimmästä suurimpaan kukin voimiensa mukaan.

Raunio oli rakennettu paljaalle kalliolle, paitsi pohjoispuolel-

la, jossa vajaat neljännes oli moreenin päällä. Pohjoispuolella raunion kivipakkausta jatkui epämääräisenä 2-3 metriä itse raunion ulkopuolelle. Raunion rakennelmain päältä poistettavat kivet oli kasattava juuri tähän suuntaan, joten tuo epämääräinen kiveys oli jätettävä tutkimatta. Linjoilla C-D kaivettiin kuitenkin n. 4 m² suuruinen alue, mutta tuloksetta. Se oli vain sekalaista kivikkoa, ilman mitään järjestystä. Pohjoispuolella maa oli niin paljon "kasvannut", että reunakivetkin olivat hiekkamultakerroksen alla. Mainittu epämääräinen kivipakkaus ulottui 2-3 kerroksen paksuudelta reunojen yli ja päällimmäisenä oli metsäkasvullisuutta. Raunion laajentuminen pohjoiseen suuntaan lienee jo tapahtunut rakennettaessa ja on tuskin minkäänlainen sekundäärinen ilmiö.

Kuten profiileista näkyy raunion pinta kaartuu koskemattoman tapaisena likipitäen keskustaa kohti. Minkäänlaista ryöstökuoppaa tai kraaterintapaista ei keskellä ollut havaittavissa. Raunio on mielestäni ollut alunperin ehdottomasti kekomainen.

Nimenomaan raunion keskusrakenteen pohjalla oli kivensekaista maata n. 5-10 cm paksuudelta, mutta suuret rakenteisiin kuuluvat kivet olivat aina kiinni puhtaassa kalliassa. Osa maasta oli ns. kasvanutta, mutta osa esim. keskustassa hautauksen yhteydessä tuotua. Palanutta maata oli kallionpinnassa n. 2,5 x 3,5 m suuruisena läiskänä ulko- ja välিকেhän kiveysten alle menevänä ruuduissa C1-D1 ja ulottuen n. 1 m verran varsinaisen kaivausalueen ulkopuolelle. Palaneen läiskän paksuus oli paikoitellen vain 1-2 cm saattaen joissain kohdin kohota joihinkin cm määrään. Rovion paikka se tuskin on voinut olla sillä ainoatakaan poltetun luun sirua ei läiskästä, seulomisesta ja muusta huolellisesta kaivauksesta huolimatta ei löydetty. Keskusrakenteen sisällä oli kalliota vastassa tummahkoa nokipitoista maata, mutta kuitenkin siksi heikkona, että vielä vähemmin voi puhua rovion sijainnista näillä vaiheilla. Poltettua luuta saatiin keskusrakenteen sisältä maata

seulottaessa vain 2 pienen pientä sirua (n:o 12333; 1). Ne tulivat kulmauksesta ruudun D 4 vaiheilta, josta samoin saatiin kourallinen pronssikautisen saviastian pieniä sirpaleita (n:o 12333; 2). Onko varsinainen hauta ollut juuri tässä nurkkauksessa jäänee ratkaisematta. Muut rauniosta saadut löydökset ovat punervaa hiekkakiveä oleva laakahioimen kappale (kivikaudelta?), ruudusta B5 (n:o 12333; 3). Se oli kivitäytteessä ulko- ja välikehän kivien 2,79 ja 2,92 välissä. Poistettujen kivien joukosta löysin sattumaisin iskukiventapaisen (n:o 12333; 4). Muita löydöksiä ei rauniosta saatu.

Kaivaustyöt keskeytyivät tärkeiden yksityisasioiden vuoksi 29.9, jolloin minun oli tultava takaisin Helsinkiin. Raunio oli tällöin suurelta osalta paljastettu ja puoliksi kartoitettu. Työt saatiin uudelleen aloittaa 6.10. Tällöin oli apulaiseni arkeologian ylioppilas Eino Hukkinen yhteensä 3 päivän ajan. Hän suoritti kartoitustyön loppuun. Pakkanen ja erittäin vaikea työvoiman puute haittasivat töitämme, sillä kylmiä säitä peläten paikkakunnalla oli sokerijuurikkaiden nosto kaikkialla käynnissä. Aikuista työvoimaa sain vain keskimäärin 1 päivässä. Pieniä kansakoulupoikia sain kuitenkin sen verran, että kaivaukset voitiin suorittaa loppuun t.s. seuloa pohjalla oleva irtain maa.

Raunion kiveykset jäivät toistaiseksi avonaisiksi. Ne herättivät paikkakuntalaisten suurta mielenkiintoa. Monet esittivät minulle pyynnön, että ympyrärakenteet saisivat edelleenkin olla avoimina paikallaan. Maanomistaja palstatilallinen Reino Nieminen suhtautui myötämielisesti tällaiseen ajatukseen. Muinaistieteellisen Toimikunnan ratkaistavaksi jää, annetaanko raunio tuhoutua - sähkölinjojen korjaajat ja muutkin tulevat muutamassa vuodessa kuluttamaan raunion kivet varsin vähiin,- vai rauhoitetaanko se. Jälkimmäisessä tapauksessa se on joko kokonaan tai osittain peitettävä tai kivet ladottava kauniiksi hevosenkengäksi ympyrärakenteiden taa,

niiden pohjois- ja itäpuolelle. Olen ehdottomasti jälkimäisen vaihtoehdon kannalla, eritoten, kun se on maanomistajan ja muidenkin paikkakuntalaisten mielipide. Ympyrärakenteilla on, niiden ollessa paljaina oma propaganda-arvonsa. Rauhoitettuna jouduttaisiin rauniosta suorittamaan myös aitaus- ja mahdollisesti muitakin kuluja. Maanomistaja ilmoitti olevansa halukas ehkä myymäänkin valtiolle sen maakappaleen, jolla raunio sijaitsee.

Luettelo Ristinien kylän pronssikautisista hautaraunioista. Kuten oheisesta topograafikartasta näkyy sijaitsevat rauniot pronssikautisen Sauvonlahden pienillä saarilla tai muinaisen vuonomaisen lahden molemmin puolin joka on pistäytynyt mainitusta suurlahdesta Kotikylän suuntaan eli suoraan itään. Vain yhden neliö km:n alueelle keskittyy ainakin 11 hautarauniota:

N° 1. Yliristniemen tilan maalla Rantametsä - nimisessä paikassa Kemiöön vievän maantien länsipuolella ja toistasataa m siitä, pyöreä, matalahko, läpimitaltaan n. 10 m. Hyvin säilynyt.

N° 2. Pajakankareen kallio, Västin talosta lohkaistu Ester Kivirannan palsta. Pienikokoinen ehkä 6 x 8 m läpimittainen raunio. Pahoin revitty, keskellä ilmeisesti suurista järkäleistä tehtyjä rakennelmia.

N° 3. Välikankare, Yliristniemen maata. Aivan Oiva Niemisen palstan vieressä. Koko n. 25 x 15 m. Erittäin pahoin revitty ja myllätty. V. 1917 rauniosta viety kuormittain kiviä Yliristniemen talon navetan rakennustöihin. Yliristniemen talon pojat kuljettaneet myös viimeaikoihin asti talon eri tarpeisiin siitä kiviä. Valok. n:o 15368.

4. Pellonpää (Reino Nieminen), entistä Yliristniemen maata. Nyt tutkittu raunio.
5. Reino Niemisen maalla, talosta suoraan etelään peltojen yli, kalliorinteen päällä. Matala raunio, kooltaan ehkä 10 x 15 m. Hyvin vanhoja repimisen jälkiä.
6. Yliristniemestä Kotikylään vievän tien vieressä ja eteläpuolella. Pahoin revitty, kertoman mukaan kansakoulupojat "muljanneet" sen joskus 20-30 v. sitten. Ollut rakenteeltaan samanlainen kuin Pellonpään raunio (2-3 kehää). Raunion tienviereistä sivua siistittiin Pellonpäästä tuoduilla kivillä. Reunan läpimitta yli 10 m.
- 7-10. Ullaskroopin rauniot ainakin 4:n ryhmä. Sijaitsevat Yliristniemen talon hiekkakuoppa-alueella Alhon pellon länsipuolella.
7. Kuoppiin vievän tien eteläpuolella metsässä ja n. puolisen sataa m. tiestä. Matalahko n. 20 m pitkä aivan metsäkasvullisuuden peittämä raunio. Niin sammaleiden ja puiden peitossa, että silmämääräinen koonarviointi vaikeaa. Itä-päässä on ylhäältä avonainen miehen mittainen paasiarkku. Tehty laakakivistä.
8. Tien vieressä sen pohjoispuolella ja kutakuinkin edellisen kohdalla. Samankokoinen ja samoin metsäkasvullisuuden peittämä raunio, jonka itäpäässä on samoin paasiarkku, kasaan luhistunut.
9. Jättiläisraunio, talon molempien hiekkakuoppien välissä. Osa reunoista luhistunut kumpaankin kuoppaan. Ollut alkuaan ilmeisesti pitkulaisen limpun muotoinen. Pituus yli 30 m. Leveys ehkä alle 20 m. Kivikerroksen suurin paksuus 2-2,5 m. Useita ryöstö-

kuoppia, joista yksi melkein keskellä rauniota sijaten ulottuu miltei pohjaan asti. Tämä kaivomainen kuoppa saattaa olla alkuperäinen hautaan kuulunut "kraatteri". Raunio on miltei kiinni rauniossa 8 ja siitä suoraan itään.

10. Pieni rauniontapainen n:o 9:n itäpuolella. Lämpimittä vain joitakin m. ja sammaleiden peittämä.

11. Alhonpellon itäpuolella korkealla kalliolla e.m. raunio, johon on sijoitettu Kotikylän, Ylistaron ja Yliristiniemen yhteinen rajapyykki. Koko n. 12 x 10 m. Huonossa kunnossa.

Sauvon pitäjän kiinteiden muinaisjäännösten inventointiin olisi nyt otollinen aika. Pellonpään kivirenkaiden löytyminen on muokannut paikkakunnalla hyvän maaperän muinaistutkimusharrastukselle. Kaivausten suorittaminen eritoten Ullaskroopin raunio-ryhmässä voisi sekin antaa hauskoja tuloksia.

Helsinki 25.1.1949.

Jorma Leppäaho.

Lev. 15368. Sauvo, Ylirist-
niemi, Välikankareen tu-
hottu pronssikautinen
hautausraunio. J. Leppä-
aho 1949.

Ler. 15366. Sauvo, Ylirist-
niemi. Pronssikautisen hau-
tarauunion ulkokehä. Suunta pohjoinen.
J. Leppäaho 1949.
(Pellonpää)

Ler. 15367. Sauvo, Ylirist-
niemi. Sisäkehä. Suunta etelä.
J. Leppäaho
1949.
(Pellonpää).

Ler. 15363. Sälvo, Yliristnie-
mi, Pellonpää.

Ler. 15364. Preussikautinen hau-
tama tutkimisen jälkeen.

Ler. 15365. Valokuvauksessa unta
mittei länsi. J. Leppäaho
1949.

Lev. 15361. Sauvo, Yliristnie-
mi, Pellonpää. Pronssikauti-
nen hautausraunio ennen
kaivauksia. Valok. suunta.
pohj. keillinen. J. Leppäaho
1949.

Lev. 19362. Sauvo, Ylirist-
niemi, Pellonpää. Yliopp.
E. Hukkinen ja kaivajia.
J. Leppäaho 1949.

Lev. 15359. Sauvo-yllystenniemi,
Pellonpää. Preussikautionhau-

Lev. 15359. ~~Sauvo~~unio ennen
tutkimista. Valokuvauk-

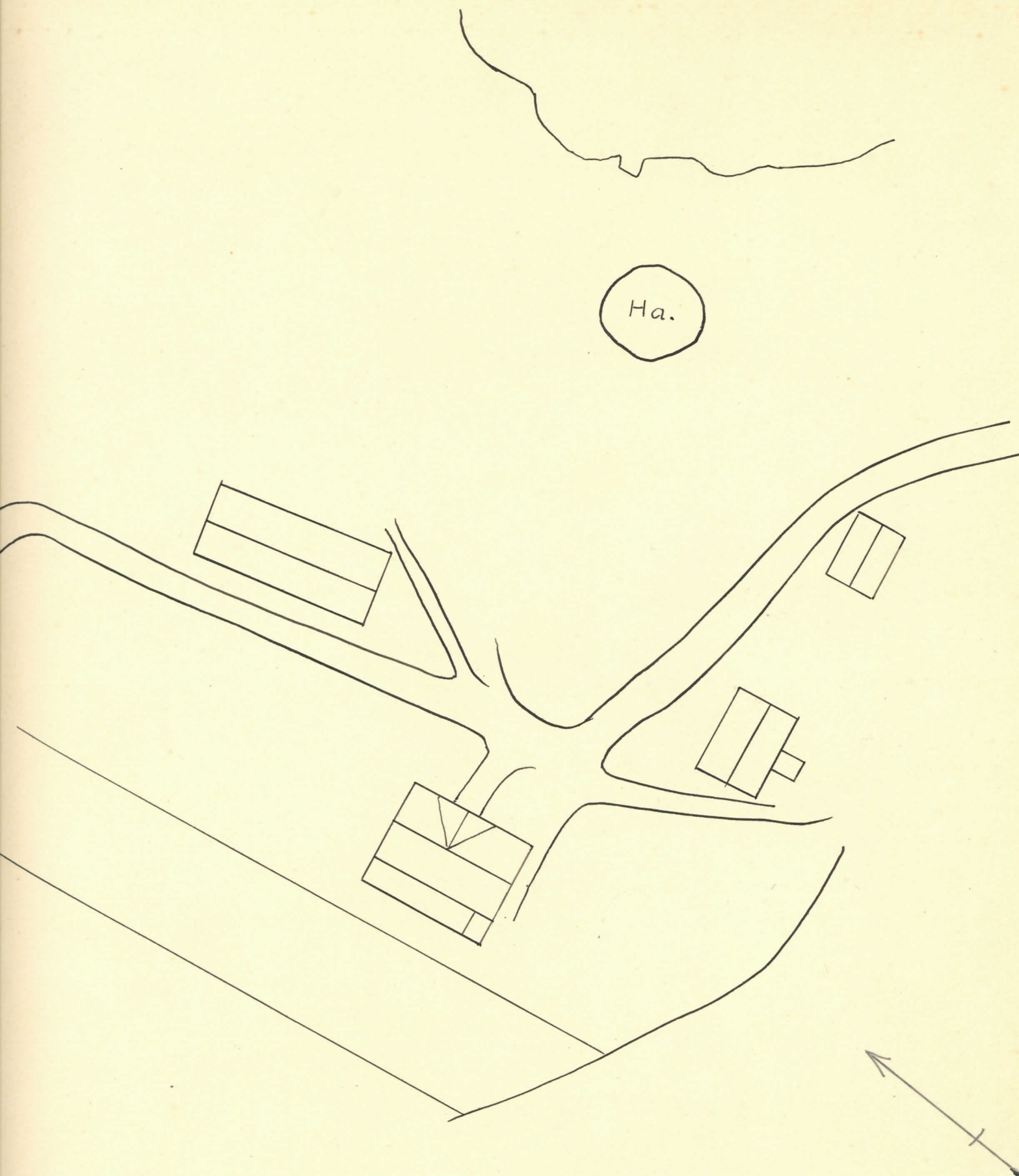

Lev. 15360. Suunta kutakuin-
kin etelä. J. Leppäaho 1949.

Välrikankare. Pellonpää. Rauniot Kotikylään
↓ ↓ ↓
Vieväntien
varrella.

Ler. 15357-8. Sauvo, Ylitistniemi. Pronssikau-
tista hautaraunioaluetta. Valok. suunnan.
luode-koillinen. J. Leppäaho 1949.

Pellonpään pienviljelystilan
(Reino Nieminen) pronssi-
kautinen hautaraunio Sauvon
pitäjän Ristiniemen kylässä

1:500

J. Leppäaho 1949